

Moral och utrikespolitik

I debatterna om utrikesfrågor har man från regeringshåll gång på gång under de senaste åren framfört eller antytt tanken att moraliska värderingar och ställningstaganden inte hör till saken. Ett särskilt grovt uttryck fick oviljan mot "moralism" i utrikesministerns berömda anförande i Publicistklubben för två månader sedan; hr Undén talade om "moralism" i samma försmädliga ton som dr Goebbels för femton år sedan om "moralin" och sökte få publicisterna att förstå att kritik av statsmän och regimer från sådana utgångspunkter var ett bevis på naivitet och bristande insikt i de stora sammanhangen. Liknande synpunkter skyttade, litet mera tveksamt och oroligt, i riksdagens utrikesdebatt för tio dagar sedan. Då hr Hjalmarson framhöll betydelsen för vår inställning av uppdelningen i demokratier och diktaturer yttrade statsministern att dylikt väl kunde vara av intresse, men "hade ganska litet att göra" i en utrikespolitisk debatt; då hr Ohlin pressade utrikesministern i värderingsfrågan svarade denne med försök att motivera analyser utan värderingar, även om han knarrigt — "om det roar hr Ohlin att höra" — medgav att fria val i Östtyskland och frigörelse av Österrike tycktes honom önskvärda.

Att denna "värderingsfria" attityd är ohållbar framträder — det visade senast riksdagsdebatten — så snart problemet fixeras på allvar. Om vi inte värderar inre och yttre frihet högre än kommunistiskt tyranni blir hela vår politik meningslös. Då vi har denna bestämda värdering blir det av yttersta vikt att klarlägga hur staternas politik ter sig från den utgångspunkten, att fastställa vad demokrati och diktatur innebär, att ställa in de enskilda aktionerna i det stora och avgörande perspektivet. Att se Stalin eller Hitler värderingsfritt — det är möjligt endast för en robot, att rekommendera en sådan hållning är ett hän mot allt vi arbetar för. Det förstår naturligtvis också våra ministrar. Men yrket gör att de måste uttrycka sig med en viss återhållsamhet; det blir naturligt att förgylla denna ofrånkomliga försiktighet som statskloshet; och så står de plötsligt där med de gamla utnötta fraserna om realism och analys utan värdering och tycks vilja säga att alla är lika goda kalsupare, att den verkligt vise avskriver alla åsikter inför världens ruskiga skådespel. På hr Undén med hans märkliga förmåga av olust inför alla nationer är denna trumphetens nationaldräkt speciellt välsittande; surheten har här funnit sitt alibi, sin lilla ideologi.

Faran av hela detta sätt att agera och uttrycka sig är att realiteterna, de för vår åskådning centrala realiteterna, blir undanskymda. Det är samma fara som under kriget, då den officiella neutralismen tenderade att lamslå motståndsviljan. Ingenting är viktigare än att påminna om vad som står på spel bakom de diplomatiska striderna, konferenserna och

propagandanumren. Demokrati och diktatur, humanitet, nazism och kommunism, det är och förblir kärnpunkterna i vår utrikesdebatt.

I svensk utrikesdebatt mellan de båda världskrigen saknas sannerligen inte värderingar och moralism; inte minst socialdemokratin har, nationellt likaväl som internationellt, ställt sig på de principiella åsikternas grundval. I debatten om inträdet i Nationernas förbund 1920 var det för nästan alla talare självfallet att den nya organisationen måste bedömas med hänsyn till dess inslag av demokrati, dess relation till de besegrade, dess förmåga att genomföra grundsatser om likställighet och internationell rättfärdighet. Sverige måste medverka, sade Branting, i sitt eget, men också i världens intresse; då en stat angrep en annan vore det Sveriges sak att bedöma om vi borde delta i sanktioner eller ej, "huruvida vi anser att det föreligger en moralisk förpliktelse att här vara med eller icke". I de stora diskussionerna under de följande årtiondena var saken densamma: då det gällde vårt uppträdande i NF, vår anslutning till de skilda förslagen om säkerhetsavtal, vår medverkan vid sanktioner. Tror man att Brantings insats i Korfurfrågan 1923 eller Undéns arbete för Tysklands intagande i rådet 1926 (för att inte tala om de båda herrarnas Matteottikrans) ackompanjerades av utfall mot moralism och värderingar? Nej, det var tvärtom som moralens förkämpar de

svenska delegaterna vann sina framgångar.

Före och under andra världskriget blir, det är obestridligt, hållningen hos de styrande en annan. Frukten trängde moralen åt sidan; kalsuparteorin blev en tillgång för statsklosheten; det blev korrekt att behandla hederlighet och gemenskap, självförsvar och aggression som likvärdiga inför vår dystert genomträngande blick. Men till den svenska riksdagens heder kan sägas att attityden här inte — lika litet som inom pressen — blev dominerande. Till dem som hedern tillkommer var hr Undén, då utanför regeringen. "För vårt lands del kan det inte bli fråga om att föra det slags konjunkturpolitik som består i att man försöker ställa sig in hos den förmodade segraren för att vinna fördelar. Politiskt kan en sådan politik leda till svåra bakslag, moraliskt är den oförenlig med vårt folks samvete", heter det i ett tal den 17 december 1940. I flera anföranden brännmärkte hr Undén de tyska grymheterna i Norge; "det som vi svenskar har bevittnat av tysk framfart i Norge kommer utan tvivel att för lång tid framåt påverka även vår utrikespolitiska inställning" (30 oktober 1944).

Efter kriget har hr Undén och hans kolleger övertagit den officiella jargongen. Än varnar man mot moralism, än moraliserar man i den sant neutrala anda som måste fattas som en eftergift mot ondska; det värsta exemplet i denna genre är utrikesministerns välsignelse av Baltikums erövring. Vare sig vi håller på alliansfrihet eller Atlantpakt, bör vi be att få slippa denna förkunnelse. Må ministrarna vara så tysta och förnumstiga och statsklokt banala som helst; de behöver inte göra en ideologi av denna yrkessjukdom.